

krajská
knižnica
v žiline

SIEŤ VEREJNÝCH KNIŽNÍC
V ŽILINSKOM SAMOSPRÁVNOM KRAJI
V ROKU

2020

Verejné knižnice v Žilinskom samosprávnom kraji v roku 2020

V roku 2020 činnosť kultúrnych inštitúcií a medzi nimi aj všetkých druhov knižníc zásadným spôsobom ovplyvnila pandémia. Nepriaznivá epidemiologická situácia spôsobila, že aj verejné knižnice v Žilinskom kraji sa museli prispôbiť krízovému stavu a knižničné služby v plnom rozsahu neposkytovali. Otvorenie knižníc a poskytovanie knižničných služieb sa riadilo prijatými opatreniami ovplyvnenými aktuálnym vývojom epidemiologickej situácie v jednotlivých regiónoch Slovenska. V priebehu roka boli obmedzené nielen knižnično-informačné služby, ale pandémia mala dopad aj na realizáciu hromadných kolektívnych podujatí knižníc, ktorých celkové počty boli len na úrovni 31 % oproti predchádzajúcemu roku 2019. Stratou možnosti realizácie prezenčných podujatí a obmedzením výpožičných služieb, knižnice zmenili spôsob komunikácie so svojimi používateľmi a propagáciu knižničných služieb, nových kníh, literatúry, významných osobností a rôznych knižničných aktivít presunuli do virtuálneho priestoru – na svoje webové stránky, sociálne siete a iné online prezentačné médiá, napr. kanál YouTube. Počas pandémie niektoré knižnice výpožičné služby poskytovali aj formou výdajného okienka (používatelia si knihy vopred rezervovali) a niektoré knižnice vykonávali aj donášku kníh domov. V Žilinskom kraji aj napriek pandémieu poznačenom roku, knižničné služby poskytovalo 211 verejných knižníc. Krajská knižnica v Žiline v zmysle svojej metodickej pôsobnosti spracovala a krátko zhodnotila štatistické údaje za oblasť verejných knižníc, t.j. za Krajskú knižnicu v Žiline, regionálne, mestské a pracujúce obecné knižnice. Štatistické údaje krajskej knižnici, v zmysle Zákona č. 540/2001 Z.z. o štátnej štatistike a v znení neskorších predpisov, poskytlo Národné osvetové centrum, odbor výskumu štatistiky a kultúry v Bratislave, a to vo forme sumárneho výkazu za všetky verejné knižnice v Žilinskom kraji a tiež aj vo forme čiastkových sumárnych výkazov za jednotlivé okresy kraja a v rámci nich aj za obecné profesionalizované i neprofesionalizované knižnice. Pri spracovaní štatistiky za mestské knižnice v Žilinskom kraji sme vychádzali aj zo štatistických údajov, ktoré nám poskytli a zároveň dali súhlas na ich spracovanie a zverejnenie zriaďovatelia mestských knižníc. Pri prepočtoch údajov na 1 obyvateľa kraja alebo okresu sme pracovali s celkovým počtom obyvateľov za celý kraj, resp. okres, a to k 31.12.2020. Štatistické údaje knižnice v meste Turany (vzhľadom k nižším výkonom) boli zaradené medzi údaje neprofesionalizovaných knižníc Žilinského kraja.

Sieť verejných knižníc v Žilinskom samosprávnom kraji v roku 2020

- 1 regionálna knižnica s krajskou pôsobnosťou + 6 pobočiek
- 4 regionálne knižnice + 7 pobočiek
- 13 mestských knižníc + 7 pobočiek
- 17 profesionalizovaných obecných knižníc
- 176 neprofesionalizovaných obecných knižníc + 3 pobočky

Spolu 211 pracujúcich verejných knižníc + 23 pobočiek

Tabuľka 1 Verejné knižnice v Žilinskom kraji v roku 2020

Okres	Krajská knižnica	Pobočky	Regionálne knižnice	Pobočky	Mestské knižnice	Pobočky	Knižnice s profesion. knihovníkom	Pobočky	Knižnice s neprofes. knihovníkom	Pobočky	Počet pracujúcich knižníc spolu	Počet pobočiek spolu
Bytča	0	0	0	0	1	2	1	0	8	1	10	3
Čadca	0	0	1	1	2	0	7	0	11	0	21	1
Dolný Kubín	0	0	1	0	0	0	1	0	4	0	6	0
Kysucké N .Mesto	0	0	0	0	1	0	1	0	9	0	11	0
Liptovský Mikuláš	0	0	1	2	1	0	1	0	34	0	37	2
Martin	0	0	1	4	1	0	1	0	25	0	28	4
Ružomberok	0	0	0	0	1	4	0	0	20	0	21	4
Námestovo	0	0	0	0	1	0	2	0	12	0	15	0
Turčianske Teplice	0	0	0	0	1	0	0	0	15	0	16	0
Tvrdošín	0	0	0	0	2	1	0	0	9	1	11	2
Žilina	1	6	0	0	2	0	3	0	29	1	35	7
Spolu	1	6	4	7	13	7	17	0	176	3	211	23

1. Knižničný fond

Knižničný fond verejných knižníc Žilinského kraja v roku 2020 predstavoval 971 270 knižničných jednotiek. Stav fondu sa aj v sledovanom roku znížil oproti roku 2019 o 33 318 knižničných jednotiek. Toto zníženie bolo spôsobené jednak stagnáciou štyroch obecných knižníc, ktorých knižničný fond nebol do sumárnych výkazov zaradený a jednak aj masívnejším vyradovaním zastaraného fondu. Audiovizuálne dokumenty, ktoré sa v najväčšej miere nachádzajú v regionálnych knižniciach, tvoria len nepatrné percento z celkového knižničného fondu knižníc a ich počet v roku 2020 predstavoval len 20 975 knižničných jednotiek. Počet elektronických dokumentov vzrástol o 92 a ich počet dosiahol 1011 knižničných jednotiek. Prírastok knižničného fondu bol zaznamenaný len v okrese Kysucké Nové Mesto (+ 107) a Turčianske Teplice (+ 325). V ostatných okresoch bol zaznamenaný úbytok knižničného fondu; najviac v okrese Žilina, kde došlo k veľkému vyradovaniu literatúry hlavne v krajskej knižnici (spolu bolo vyradených 18 908 kníh). Veľký úbytok knižničného fondu bol zaznamenaný aj v okrese Čadca (- 9 016), Liptovský Mikuláš (-11 292), Dolný Kubín (- 4 425), Martin (- 6 852), Ružomberok (- 3 905) a Bytča (- 3 362). Prírastky knižničného fondu (kúpou aj darom) boli v roku 2020 výrazne nižšie oproti predchádzajúcemu roku, a to o 10 174 knižničných jednotiek, čo znamenalo pokles prírastku až o 24 % a počet prírastkov dosiahol len 32 665 knižničných jednotiek. **Kúpou** do knižníc pribudlo 21 014 knižničných jednotiek a **darom** 11 479 knižničných jednotiek. **Prírastky kúpou** boli oproti roku 2019 **nižšie až o 7 780**, čo znamenalo pokles nákupu o 27%. Prírastky získané kúpou tvorili 64% celkových prírastkov.

V **zložení knižničného fondu** verejných knižníc Žilinského kraja prevažovala krásna literatúra pre dospelých, ktorá tvorila 42% z celkového fondu (849 283 KJ). Fond odbornej literatúry pre dospelých tvoril 27% (549 457 KJ), fond krásnej literatúry pre deti 26% (525 641 KJ) a fond odbornej literatúry pre deti tvoril 5% (102 491 KJ) z celkového knižničného fondu verejných knižníc Žilinského kraja.

Verejné knižnice v Žilinskom kraji aj napriek pretrvávajúcej pandémie objednali v roku 2020 **913 titulov** periodík (- 46), ktoré boli požičiavané a využívané výrazne v menšom rozsahu ako v predchádzajúcich rokoch. 60 % knižničného fondu knižníc, t.j. 1 227 740 knižničných jednotiek bolo spracovaných v automatizovaných knižničných systémoch.

2. Výpožičky

V roku 2020 bolo vo verejných knižniciach Žilinského kraja zrealizovaných **1 827 526 výpožičiek**, čo znamenalo výrazný **pokles** oproti predchádzajúcemu roku o 778 388 (- 30%!). Veľký pokles výpožičiek bol zaznamenaný pri všetkých druhoch literatúry – pri krásnej literatúre pre dospelých (- 250 262, t.j. -24%), krásnej literatúre pre deti (- 169 567, t.j. o - 33%), odbornej literatúre pre deti (- 43 140, t.j. -34 %) a odbornej literatúre pre dospelých (- 150 522, - 31,6%). Výrazne poklesli aj výpožičky periodík (- 164 897, - 38% !). Pandémia spôsobila výrazný pokles hlavne prezenčných výpožičiek, ktorých počet sa znížil až o 44%, t.j. o 332 177). Výrazný pokles výpožičiek bol zaznamenaný aj na úrovni obecných knižníc, keď sa ich počet znížil o 87 797, čo predstavuje pokles o 31% ! Aj obecné knižnice boli niekoľko týždňov zatvorené a mnohé z nich knižničné služby v priebehu celého roka poskytovali len v obmedzenom režime. Nárast bol zaznamenaný len pri poskytovaní medziknižničných výpožičných služieb, keď obecné knižnice v roku 2020 zrealizovali 662 medziknižničných výpožičiek z iných knižníc, čo predstavuje zvýšenie o 78 výpožičiek (+ 12%).

Pri prepočte celkových výpožičiek verejných knižníc v Žilinskom kraji na počet používateľov si každý zaregistrovaný používateľ vypožičal priemerne 37 knižničných dokumentov, čo je o 8 výpožičiek menej ako v predchádzajúcom roku. Verejné knižnice Žilinského kraja formou **medziknižničnej výpožičnej služby** z iných knižníc Slovenska pre svojich používateľov vypožičali spolu 3 730 dokumentov a na požiadanie iným knižniciam zapožičali 388 knižničných dokumentov. Medziknižničnú výpožičnú službu okrem regionálnych knižníc poskytovalo aj 7 mestských knižníc (Bytča, Kysucké Nové Mesto, Liptovský Hrádok, Námestovo, Ružomberok, Trstená, Tvrdošín), ktoré pre svojich používateľov vypožičali spolu z iných knižníc Slovenska 1 552 knižničných jednotiek.

3. Používatelia knižníc, návštevníci, podujatia

V pandémii ovplyvnenom roku 2020 sa do verejných knižníc Žilinského kraja **zaregistrovalo 49 251 používateľov**, čo bolo o **9 176 používateľov menej** ako v roku 2019, (pokles používateľov o 15,7%). Detí do 15 rokov sa zaregistrovalo 21 907, čo bol taktiež pokles oproti predchádzajúcemu roku o 2 647, t.j. - 11 %. Pandémia a následne zatvorenie knižníc spôsobilo, že pokles počtu používateľov bol evidentný vo všetkých okresoch Žilinského kraja, najviac však v okrese Žilina (- 3 578), Martin (- 1 932) Ružomberok (- 694), Tvrdošín (- 511), Dolný Kubín (- 554), Čadca (- 428), Námestovo (- 383), Kysucké Nové Mesto (- 456), Liptovský Mikuláš (- 377), Turčianske Teplice (- 179) a Bytča (- 84). Pokles používateľov do 15 rokov bol zaznamenaný vo všetkých okresoch kraja okrem okresu Žilina, kde vzrástol počet prihlásených detí o 581 a okresu Čadca, kde sa prihlásilo o 202 detí viac ako v predchádzajúcom roku. Rovnako počty používateľov poklesli aj v obecných knižniciach kraja, a to o 2 417, čo predstavuje pokles o 16 %. Počet používateľov v obecných knižniciach výraznejšie poklesol v okresoch Čadca (- 434), Žilina (- 394), Tvrdošín (- 344), Ružomberok (- 297), Liptovský Mikuláš (- 240), Námestovo (- 258), Kysucké Nové Mesto (- 202) a Bytča (- 192). Na úrovni obecných knižníc nárast používateľov bol zaznamenaný len v okrese Martin (+ 18).

Pri výpočte percenta používateľov z počtu obyvateľov sme brali do úvahy **celkový počet obyvateľov Žilinského kraja**, a teda **nielen** tých obcí a miest, kde knižnica služby poskytovala, ale aj tých, kde bola obecná knižnica zrušená, alebo stagnujúca. Rovnako aj pri výpočte percenta používateľov v jednotlivých okresoch sme pracovali so sumárnymi počtami obyvateľov jednotlivých okresov k 31.12.2020.

Všeobecne platí, že v okresoch, kde knižničné služby poskytuje regionálna knižnica, ktorej zriaďovateľom je vyšší územný celok, percento používateľov z počtu obyvateľov je vyššie ako v okresoch, kde knižničné služby poskytujú len mestské a obecné knižnice, ktorých zriaďovateľom je miestna samospráva. Pandémia v roku 2020 však spôsobila, že vo všetkých okresoch kraja percento používateľov z počtu obyvateľov pokleslo, a to: v okrese Bytča zo 7,68% na 7,40%, v okrese Čadca z 10,17% na 9,72%, v okrese Dolný Kubín z 9,50% na 8,08%, v okrese Kysucké Nové Mesto z 9,63% na 8,24%, v okrese Liptovský Mikuláš zo 7,68% na 7,16%, v okrese Martin z 8,97% na 6,97%, v okrese Ružomberok zo 7,43% na 6,21%, v okrese Námestovo zo 4,56% na 3,93%, v okrese Turčianske Teplice z 5,91% na 4,79%, v okrese Tvrdošín z 5,02% na 3,62% a v okrese Žilina z 10,09 % na 7,82%. Z celkového počtu používateľov verejných knižníc Žilinského kraja t.j. z počtu 49 251, deti do 15 rokov tvorili až 44,5% (21 907) používateľov. **Najvyššie percento detských používateľov z celkového počtu používateľov** bolo v roku 2020 zaznamenané v okrese Bytča (65%) a Žilina (57%). Najnižšie v okrese Ružomberok (29,5%), Turčianske Teplice (33%) a v okrese Dolný Kubín (36%).

V roku 2020 verejné knižnice v Žilinskom kraji fyzicky navštívilo spolu 523 563 návštevníkov, čo je výrazný pokles oproti predchádzajúcemu roku (- 41% !), kedy knižnice navštívilo takmer 900 000 návštevníkov. **Znížený počet návštevníkov v najväčšej miere spôsobila pandémia, ktorá poskytovanie knižnično-informačných služieb výrazne obmedzila.**

V roku 2020 bolo vo verejných knižniciach Žilinského kraja zrealizovaných 1 823 podujatí, čo znamenalo výrazný pokles ich počtu oproti predchádzajúcim rokom (- 3 991, - 69% oproti roku 2019 !). Z celkového počtu podujatí bolo zrealizovaných len 278 informačných výchov používateľov. Mestské knižnice v Žilinskom kraji zrealizovali 357 podujatí, z toho 66 informačných priprav a obecné knižnice 195 podujatí z toho 83 informačných priprav. Tieto hodnoty nedosahujú ani polovičné počty kolektívnych podujatí, ktoré mestské a obecné knižnice zrealizovali v predchádzajúcich rokoch!

4. Informačné technológie, internet a knižnice

Sumárny výkaz štátneho štatistického zisťovania KULT (MKSR)10-01 za oblasť verejných knižníc Žilinského kraja nám podáva informácie aj o tom, koľko verejných knižníc poskytovalo vo svojich priestoroch **prístup na internet**. Z celkového počtu 221 knižníc, ktoré poskytovali knižnično-informačné služby, 122 knižníc (58% zo všetkých funkčných verejných knižníc kraja) vo svojich priestoroch poskytovalo prístup na internet. V knižniciach kraja bolo pre používateľov k dispozícii **192 počítačov s prístupom na internet a 87 knižníc** svojim používateľom umožnilo vo svojich priestoroch **pripojenie prostredníctvom siete wifi** (41%). Je to o 11 knižníc viac ako v roku 2019. Pripojenie na internet prostredníctvom wifi poskytovalo 72 obecných knižníc.

Vlastnú webovú stránku, ktorú v priebehu roka 2020 navštívilo až 350 593 online návštevníkov (+ 107 824, + 31%) prevádzkovalo 33 verejných knižníc. Zvýšený počet online návštevníkov dokumentuje postupný presah činnosti knižníc aj do virtuálneho priestoru. **Informácie o službách knižnice** na svojej webovej stránke alebo na webovej stránke svojho zriaďovateľa **zverejnilo 134 knižníc**, čo je 62% zo všetkých verejných knižníc kraja. Počet verejných knižníc, ktoré propagujú svoju činnosť v online priestore je stále nízky, preto je potrebné na túto skutočnosť upozorňovať zriaďovateľov knižníc i samotných knihovníkov.

Elektronický katalóg kníh (online katalóg) na svojej www stránke alebo na stránke svojho zriaďovateľa prevádzkuje 26 knižníc. Z 13-ich mestských knižníc v Žilinskom kraji, vlastnú www stránku prevádzkovali 3 mestské knižnice. Ostatné mestské knižnice zverejňovali informácie o svojich službách na webovej stránke svojho zriaďovateľa.

Vyhľadávanie kníh prostredníctvom elektronického katalógu kníh, ale aj ďalšie online služby (predĺženie výpožičiek, rezervácie a odloženie kníh, upomienky, medziknižničnú výpožičnú službu a i.) poskytovalo 11 mestských knižníc.

5. Finančné hospodárenie verejných knižníc v Žilinskom kraji

Príjmy verejných knižníc Žilinského kraja predstavovali v roku 2020 čiastku 3 888 783 €, čo bolo o 68 446 € menej ako v roku 2019 (- 1,7%). Pandémia spôsobila, že aj **transfery od zriaďovateľov na činnosť verejných knižníc** v Žilinskom kraji klesli o 41 425 € (- 1,1%) a dosiahli čiastku 3 683 692 €. Transfery na činnosť regionálnych knižníc z rozpočtu Žilinského samosprávneho kraja však **boli vyššie o 215 618 € a dosiahli výšku 2 381 318 €**, no transfery z rozpočtov miest a obcí boli vo výške 1 021 016 €, čo bolo menej o 123 967 € (- 11%) v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Aj **granty**, ktoré knižnice v roku 2020 získali v prevažnej väčšine z Fondu na podporu umenia a Ministerstva kultúry SR, boli nižšie o 95 268 € a boli vo výške 246 100 €. **Poplatky za knižničné činnosti**, ktoré boli aj v roku 2020 nižšie, dosiahli 112 423 €, čo bol pokles až o 29 195 € (- 20,6%). **Celkové náklady** na činnosť verejných knižníc boli v roku 2020 3 795 586 €, čo bolo oproti predchádzajúcemu roku viac o 38 761 € (+ 1%). Nárast celkových nákladov bol spôsobený opätovným nárastom mzdových nákladov zamestnancov knižníc, ktoré v roku 2020 vzrástli o 150 565 €. Celková výška mzdových nákladov zamestnancov verejných knižníc Žilinského samosprávneho kraja bola vo výške 1 961 746 €. V tejto sume nie sú uvedené mzdy knihovníkov, ktorých čiastočný úväzok bol len do 0,25.

6. Prostriedky na nákup knižničných fondov

Verejné knižnice v Žilinskom kraji v roku 2020 nakúpili 21 014 knižničných jednotiek v celkovej výške 223 018 €. Tieto finančné prostriedky však boli o 76 911 € nižšie (- 26%) ako v roku 2019. Nižšie boli nielen grantové zdroje na nákup knižničného fondu z FPU, ale aj príspevky z Vyššieho územného celku i miestnej samosprávy, ktorá nákup kníh v pandemickom roku nepodporila v takej výške ako po iné roky. Finančné prostriedky vynaložené na nákup knižničného fondu v prepočte na 1 obyvateľa kraja tak výrazne poklesli z 0,43 € v roku 2019 na 0,32 € v roku 2020 ! Táto suma výrazne zaostáva za štandardami, ktoré určujú minimálnu čiastku určenú na nákup kníh na 1 obyvateľa, a to pri obecných knižniciach 0,80 € a pri mestských a regionálnych knižniciach 1 €.

7. Zamestnanci knižníc

Vo verejných knižniciach Žilinského kraja podľa sumárneho štatistického výkazu za rok 2020 pracovalo v prepočítanom stave 171,84 zamestnancov, čo bolo o 5,96 zamestnancov menej ako v roku 2019. Z toho 136,38 (- 6,16) zamestnancov vykonávalo odborné knihovnícke činnosti. Na plný úväzok pracovalo 132 zamestnancov a dohodu o práci mimo pracovného pomeru uzavrelo 99 zamestnancov. V sumárnom výkaze bolo vykázaných aj 61 dobrovoľníkov – knihovníkov, ktorí v knižniciach pracovali bez nároku na odmenu ako dobrovoľní knihovníci. Množstvo dobrovoľníkov pomáha knižniciam aj pri realizácii rôznych kultúrno-výchovných a vzdelávacích podujatí, a to bez nároku na odmenu.

Názov: Sieť verejných knižníc v Žilinskom samosprávnom kraji v roku 2020

Vydala: Krajská knižnica v Žiline

Zostavila: Mgr. Božena Sobolová

Rok vydania: 2021

Počet strán: 5 + 11 tabuliek

Počet výtlačkov: 30 ks

Vydané pre vnútornú potrebu verejných knižníc v Žilinskom samosprávnom kraji.